

Vakok között olasz földön.

Irta: Kirschenheuter Ferenc.

A nyáron olaszországi utamon egyáltalában nem volt szándékom szakkérdésekkel foglalkozni. Először is a nyári két hónap a legalkalmatlanabb idő erre a célra, minthogy ilyenkor az előadások mindenütt szünetelnek. Másodszor jóelőre tudtam, hogy itthon értékesítendő az olasz vakok ügyének tanulmányozása vajmi keveset nyújthat. Harmadszor meg előre véltem érezni, hogy Itália földje, népe, természeti szépségei, de különösen művészetének és kulturhistóriájának pazar gazdagsága teljesen el fogja fojtani bennem a szakembert s mint új meg új benyomások után szomjas turistát fog vonzani egyik helyről a másikra. Talán így is lett volna, ha Nápolyban egy este magamra nem maradok.

Mint rendesen este, szombaton is a Piazza del Plebiscitoro indultam. Nápoly közönsége, de különösen a sok idegen, mely azt a legtipikusabb olasz várost egész éven át tömegesen látogatja, itt ad egymásnak találkát, ha leszáll az est és a tenger párás levegője lehüti az aszfaltot. A félköralakú tér, melyet keletről a hatalmas királyi palota renaissance homlokzata zár el a tengertől, este egy nagy szalonhoz hasonlít, melynek ívlámpái alatt ezerszámra hullámszik a közönség a hűsítővel megrakott asztalok között. A tér egyik sarkán nyílt színpadon artísták, a másikon nagy zenekar szórakoztatja a sétálókat. Én az utóbbi területén telepedtem meg s türelemmel vártam az első számot, mely most egy kissé késett. Végre megjelenik a zenekar, mintegy negyventagú.

Már távolról láttam, hogy nem a szokott, nagy, városi zenekar. S amint az első muzsikusz az emelvényre lépett, meglepődve láttam, hogy ma este vakok muzsikájában lesz részünk. De már erre föl is keltem s közelebb ültem a díszes rácsú, fedett hangversenyemelvényhez, amelynek följárata mellett egy bekeretezett táblán ez a fölírás volt olvasható: R. Instituto dei Chiechi S. S. Giuseppe e Lucia. Napoli-Riviera 106. Tehát valóban a legrégebb olasz, a Bourbonok alapította vakok intézetének zenekara.

A zenészek lassú egymásutánban léptek az emel-

vényre s bár bizonytalan járásuk nekem azonnal elárulta, hogy vakok, megjelenésük fogyotékosságait nagyban enyhítette végig fekete elegáns öltözetük. Fekete Ferenc József-kabát sárga, olaszcímeres gombokkal, a galléron és karokon vékony arany zsinórzattal és arannyal kivarrott lantokkal. Az olasz tisztékéhez hasonló, de nagy olaszos ernyővel ellátott sapkájuk szintén lanttal és a lant fölött arannyal hímzett olasz koronával van díszítve. A karmestert és másodkarmestert a kettős, illetve hármas zsinórzat különbözteti meg a többi zenésztől. Hangszereiket szolgáskorban levő, egyszerű szürke egyenruhát viselő vakok hozták az emelvényre. Javarást idősebb emberek. A hangszereket egy megint más egyenruhát viselő fiatal ember osztogatja, aki a rendre ügyel föl, a kifüggesztett műsorszámokat váltja, szóval az előadás külsőségeit intézi. Ez az egyetlen látó ember a tribünön. Az ő segítségével helyezkednek el sorban egymás mellé a zenészek. A tizenkét-tizennyolc éves kortól kezdve a fogatlan aggkorig képviselve van itt az életnek minden szaka. Jórészük sötét szemüveget hord, ami itt Olaszországban annál kevésbé feltűnő, mert a látó emberek is ezzel védik szemüket a vakító napsugarak ellen.

Mig elhelyezkedtek, szinte jóleső érzés hatott át, ahogy végig tekintettem a művészetekben válogató, óriási olasz közönségen, mely a művészi színvonalon álló városi zenekar előadásait szívesen cseréli föl a vakok zenéjével. S ez a gondolat annyival inkább foglalkoztatott, mert egy évtizeddel ezelőtt, mikor a Vakokat Gyámolító Országos Egyesület, mely azóta a legnagyobb magyar humánus egyesületek egyikévé fejlődött, újraalakulóban volt, szintén szóba került egy nagy zenekar létesítése. Célja az lett volna, hogy a régi érában, a kilencvenes évek előtt kiképzett zenészek állandóan, biztos kenyérkeresethez jussanak. Az egyesület ugyanis azt tapasztalta, hogy az akkori kicsi és külsőleg szegényes zenekarok nem életképesek. Kávéházakban kell őket elhelyezni, ahol a közönséggel közvetlen érintkezvén, muzsikájuk bármily jó is, testi fogyotékosságuk által inkább szánalmat keltenek, mint szórakozást nyújtanak. Megtörtént így, hogy a kávé, aki részben emberszeretetből, részben attrakcióként szerződöttett egy ilyen zenekart, kész

volt fizetni, csak ne játsszanak. Ezért került szóba egy nagy zenekar létesítése, mely megfelelő kiképzés után elsőrangú helyeken, csinos egyenruhában nagy közönség előtt s attól elzártan művészies előadást produkálhatna. Az eszme azonban nem valósúlhatott meg. Akadtak közöttünk kétkedők. Hátha nem válik be a terv? A közönség eleinte, mint különlegességet föl fogja karolni, de aztán zavarván őt szórakozásában a meg-megjelenő száralom, elpártol a drága pénzen fenntartott zenekartól. Hiányoztak hozzá az anyagiak is. De nem valósúlhatott meg az eszme főképp azért, mert a vakok oktatása ép akkor e tervvel ellentétben álló nagy reformokon ment át. Az akkoriban egyetlen országos intézetünk, mely hetven éven át a „L'institut national des jeunes aveugles“, az ifjú vakok párizsi intézete szellemében működött, tehát elsősorban zenekonzervatórium volt, ép akkor gyúródott át a német iskola befolyása alatt ipari szakiskolává. Az intézet így nem képezvén többé zenészeket, nem biztosíthatta a megalakulandó nagy zenekar jövőjét. Pedig egyik zenetanár kartársunk már a zenekar egész tervezetét és szervezetét is elkészítette volt.

Ide tévedtek vissza gondolataim s bizonyos melankólikus hangulat fogott el, hogy az akkoriban otthon oly szépen megtervelt intézményt itt, idegenben kell megvalósulva látnom.

Kilenc óra tájban a karmester, egy közepes korú, zömök férfi az előtte álló hangjegytartóra ütögetve a hangverseny kezdetét jelezte. Auber: I. Diamant della Corona volt az első számuk. A zene hangjaira, mint mindenütt Olaszországban, a nyüzsgő tömeg itt is elcsöndesedett, meg-megállott, ami az olasz nép zeneszeretétét oly élénken jellemzi.

A hatalmas kar már erejénél fogva is hatásos volt, bár azt a temperamentumot, mely a városi zenekar és általában az olasz zenekarok játékából kicsillan, mintha nélkülöztem volna. Ennél még föltünőbb a fegyelem hiánya. Mind a két körülményt a muzsikuskok és a karmester vakságának kell tulajdonítanom.

A színezés nagyjában megvan, de hiányzik belőle az élénkség, melyet a karmester pálcája diktál. Az ütem szabatos, sőt a merevségig szabatos, miért is a ritartan-

dók, a legatók stb. csak hiányosan jutnak érvényre s amennyiben érvényre jutnának is, hiányzik a kivitelben az egyöntetűség, hajlékonyság, mely a hallgató hangulatát magával ragadja. S ennek okát megint csak a karmesteri pálcá fogyatékos szerepében látom. A karmester itt nem vezet, nem is diktál, annál kevésbé sugall, avagy kényszerít, mint az energikus látó karmester, aki magával ragadja az előtte ülő látó zenészeket. Ennek a vak karmesternek a dirigálása pálcájának mechanikus kattoztatásában merül ki, mely megóv az eltévelyedéstől. Egyéb semmi. S ennek hatása visszatükröződik az egész előadáson. Nem segíthetne persze ezen látó karmester sem, mert ütemezése úgysem válthatna ki hatást muzsikusaiban, akik még ütemezést sem látják, annál kevésbé annak árnyalatait. Játék közben rendkívül zavar a karmester zakatolása. Az előtte álló vas hangjegytartót bal kezével állandóan fogja s az ütemeket messze hallhatóan erre veri ki pálcájával. Ez amellet, hogy idétlen kép, bizonyos gépies hatást gyakorol a hallgatóra.

Amint egy-két fogyatékoságot észrevettem — rendszeren így szokott ez lenni — hamar föltűntek a többi szépség hibák is. Az egyik primás, akár csak otthon a gyakorló fülkéjében, nagyokat ásít játék közben. A szomszédja kényelmesen hátraveti magát, lábait amennyire elérnek, előrenyújtja s keresztbe veti. Bántó egykedvűséggel húzza Weber Freischützjének andanteját s csak mikor egy élénkebb rész következik, rántja magát normális helyzetbe. A másik, ki tudja hol jár az esze, igazi belső gyönyörrel mosolyog. Annál nagyobb áthatottsággal játszik az egyik bőgős, egy 16—17 éves blennorrhoeas fiú, a zenekar legfiatalabb tagja. Ő azonban a másik szélsőségbe esik. Háromhúrú bőgője fölé hajolva, mintha egyedül csak magának játszana, szinte végig táncolja az allegrót.

A muzsikuskok technikája, ha nem is vetekedik az előző nap játszó látókéval, eléggé fejlett. Föltünőbb különbség csak a játék finomságában nyilvánul. A hegedűsök vonása kissé merev, itt-ott darabos. Bár látni sima, rugalmas, sőt finom vonásokat is.

A zenészek szünet alatti viselkedése sem elégitett ki teljesen. Szemnyomogatások, tikkek és a vakoknak, külö-

nösen pedig a zenészeknek egyéb szembetűnő idétlenségei bár csak elvétve voltak észlelhetők, de mint ezekről, ép úgy az orrvájkálásokról, elterpeszkedésekről, könyöklésekről, fejek összedugásáról is leszoktathatnák őket.

Hogy föltűntek-e mindezek másoknak is, nem tudom. De nekem fojton a mi halvaszületett zenekarunk járt az eszemben, azt láttam magam előtt, azt bíraltam apróra, hogy legalább ebben a tekintetben állapíthassam meg, mennyire volt igazuk az akkori kétkedők aggodásainak.

A játék általános hatásáról bajos bírálatot mondanom. Rám, ismétlem, kissé élettelen zene hatását tette, a játékosok viselkedéséből pedig indolenciát éreztem. A közönség azonban, melyet az enyéimektől természetesen nagyon különböző szempontok vezéreltek, ma is ép úgy tapsolt, mint tegnap a másik zenekarnak. Hogy a tapsnak hány százalékát váltotta ki a nyujtott élvezet és hányat a rokonszenv és szájalom, persze nem lehetett megállapítani. De hogy az utóbbiaknak is volt szerepük, igazolták az emelvény körül járkáló kíváncsiak. Egy püspök pláne föl is ment az emelvényre, bemutattatta magának a karmestert, sőt közéjük ült, míg Mascagni Cavalleria Rusticanaját játszották. Összekulcsolt kezekkel, fejcsóválva és a szájalommal vegyes bámulat minden jelével hallgatta végig a darabot. S csodálkozása még csak fokozódott, mikor a szünet alatt az egyik fagotás tapogatás után megmondta, hány óra. Ilyesmi már nálunk nem történe meg. A mi főpapjaink és mágnásaink sokkal tartózkodóbbak, mintsem a nyilvánosság előtt valamit megcsodáljanak. Sőt, sajnós, nem csak ők, akiknél — mondjuk — még itt-ott magyarázható. De átragadtak az ő allűrjeik a középosztályunkra is. Nálunk az előkelőség egyik kritériumának tartják semmin sem csodálkozni, meghatottságot palástolni, mindent negligálni. Csak a vele foglalkozók a megmondhatóí, hogy ez a modor mennyire akadályozza a humánus érzés térfoglalását a magyar középosztályban.

Az egyik szünet alatt a zenekar rendezőjével bemutattattuk magunkat időközben megérkezett kartársammal az intézet igazgatójának, Conti Eduardonak, ki családjával szintén a téren időzött. Annak a kellemetlen helyzetnek, melybe ily bemutatkozásoknál mi magyarok jutni

szoktunk, hogy t. i. mint osztrákokat üdvözlnek bennünket, ha Budapestet említjük, azzal vettük elejét, hogy Budapest helyett Magyarországot hangsúlyoztuk. Öröme nek adott kifejezést, hogy magyar szakemberekhez lehet szerencséje s el nem titkolható büszkeséggel fogadta gratulációnkat a zenekar működéséhez. Sok-sok kérdésünk lett volna a zenekarra, annak szervezetére és ellátására vonatkozóan, de szegényes olasz szókincsünk, mely a mindennapi szükségleteket is alig fedezte, nem futotta. Amire legkiváncsiabbak voltunk azonban mégis megtudtuk. A muzsikások egy része benn lakik az intézetben s egy esti hangversenyért itt, a Piazza del Plebiscitón száz lírát (kilencvenöt koronát) kapnak. Játszanak még a Villa Nationalen, a kocsikorzón is, télen pedig nagyobb helyiségekben hangversenyeznek. A gyakorlatokat az intézet helyiségeiben maguk a vak karmesterek végzik. Még mielőtt búcsút vettük volna, Conti meghítt bennünket hétfőre intézetének meglátogatására.

Igy kerültünk tervünk ellenére olasz földön vakok közé. S mert a nagy zenekarból következettve a mieinktől teljesen elütő viszonyokra bukkantunk, alig vártuk a hétfőt, inkább kikapcsoltunk volna programmunkból bármit, csak hogy betekinthesünk abba a nagy, zenészeket nevelő intézetbe. Mert hiába, mi pedagógusok ilyenek vagyunk. Akármerre járunk, bármit látunk, mindenütt csak magunkat keressük.

*

Összefoglalva most már a vakok zenekarával kapcsolatban az egész est impresszióit, nézeteim a következők:

Nápolyban s mint később tapasztaltuk, egész Olaszországban a zenekarok szervezésének s így az intézetek zenei oktatásának is megvan az alapja. Alapja pedig az olasz nép zeneszeretete. Az olasz közönség a zenét önmagáért szereti, nem mint a mienk, amely a mulatozás eszközének tartja. Szinte mosolygásra késztet, ha végig megyünk egy olasz kikötőn s halljuk, mint énekelik a matrózok az opera-részleteket. A mi nagy közönségünk a népdalnál nem jut tovább. Az olasz közönség, s ezalatt nem csak az intelligens elem értendő, naponta hallgat szívesen klasszikus zenét, míg a magyar közönség, nem

értve a zeneileg képzett legműveltebb osztályt, csak akkor vágyik zene után és csak akkor tud áldozatokat hozni érte, ha mulatni akar.

Ezért van meg minden kis olasz városkának a maga külön városi zenekara, mely esténként tereken, vagy nyilvános nagy helyiségekben, gallériákban ingyen szórakoztatja a közönséget. S ezért keresi föl a mi közönségünk oly nagy szeretettel a kávéházak cigányát. Az olasznak magasabb esztétikai alapon álló zeneélvezését nem zavarja a muzsikusok vaksága, habár szánalmat is érez irántuk; ép úgy nem vár hajlongásokat meg kacsintgatásokat sem a zenésztől. Ezért lehetséges, hogy az olasz vakok zenekarai a leglátogatottabb helyeken óriási közönség előtt játszanak. A magyar azonban elvárja a muzsikusától, hogy „arcom legyen a kótád“. Erről a kótáról meg a vak nem tudván olvasni, nem is kell a muzsikája. De meg általában nem kellene a komoly műsorokat játszó nagy zenekarok, mert mulatozásra nem alkalmasak.

Nem azért mondom ezeket, mintha a magyar közönséget az olasszal szemben meg akarnám róni. Jól tudom, hogy ennek okai sokkal mélyebbre nyúlnak. Évszázadok csapásaiba, keserűségeibe, egy egész nép karakterébe kellene behatolnunk, hogy ezt a kérdést teljesen tisztázzuk. Én csak azért térek ki itt rája, mert a mi vakokból álló zenekaraink tengődésének és az olasz zenekarok virágzásának alapokat ebben látom, a két nép zenekulturájának különböző fejlettségi fokában. Ép ezért oly kétséges, hogy egy vakokból álló nagyobb és képzetebb zenekar is prosperálhatna-e a mi viszonyaink között.

Nem is azért váltott hát ki belőlem melankolikus hangulatot a nápolyi zenekar látása, mert ilyen nálunk nincs, hanem azért, mert nálunk a talaj alkalmatlan ilyennek létesítésére.

Hogy a muzsika a zeneileg tehetséges vaknak megfelelő viszonyok között minden tekintetben, úgy fizikailag, mint lelkileg megfelelőbb foglalkozás volna, mint az ipar, azt senkisésem tagadja. De nekünk, sajnos, ép az ellenkezőt kellett tapasztalunk a mi zenészeinken és ép a mi sajátos és alkalmatlan viszonyaink miatt. A mi

zenészeink pályája, bár voltak talán oly képzetek, mint az olaszok, borgőzös helyiségekbe vezetett, míg ezek itt az emelvényen elegáns egyenruhában úri közönség tapsait várják. Ez fáj nekem.

A száz lira egy esti hangversenyért 40 embernek a mi viszonyainkhoz mérten igen tisztességes honorárium, mert a mi katonazenekaraink néhány órai hangversenyért csak 50—60 koronát kapnak. Igaz, hogy a mi kis zenekarainkban egy vak megkeres naponta három koronát is, de figyelembe kell venni, hogy a nápolyi vakok este 9—11 óráig, tehát csak két órán át játszanak, míg a mieink kora estétől hajnalig muzsikálnak. Azok reggelre kelve privátórákat adnak, míg a mieinknek reggel pihenőre kell térniök. És amennyiben készek volnának is pihenési idejüket megrövidíteni, privátórákhoz nem jutnak, mert nálunk a zenéhez való értést nem tekintik a műveltség föltétlen szükséges kiegészítő részének, mint Olaszországban s így még látó zenészeink is kereset hiányában szenvednek. Aztán milyen miliőben és milyen egészségi viszonyok között keresik azok kenyerüket és milyenek között a mieink, kik kénytelenek az éjjelt a nappal felcserélni. Ehhez járul még az is, hogy Olaszországban az élelem és a megélhetés egyéb eszközei olcsóbbak, mint nálunk. Ha most még megemlítjük, hogy az olasz vak zenészek egy része pusztán magánórákból tartja fenn magát, egy másik része pedig templomi orgonázó szerepét tölti be (hisz olasz földön annyi a templom!) és énekkarok tanításával foglalkozik s ezt mind összevetjük: tisztán áll előttünk, hogy az olasz vakok sorsát a nekik legjobban megfelelő hivatás, a zene művelése eléggé biztosítja s így a vakok ipari foglalkoztatásának kezdetlegessége náluk teljesen érthető.

Ezt tudva, a nápolyi zenekar működése, bár általánosságban távolról sem akarom megvonni tőle elismerésemet, mint már említettem is, részleteiben nem elégtett ki teljesen.

Ott, ahol a vakok egész nevelésének, oktatásának végső célja a zenében való kiképzés által önállóan megélni tudó zenészek nevelése, ott nemcsak a főcél, hanem az ennek szolgálatában álló másodrangú célokat is minél magasabbra kell kitűzni. Nemcsak jó zenészeket kell

nevelni, de minden eszközzel arra is kell törekedni, hogy a kiképzett zenész hivatásának teljesítése közben rendelkezék mindazzal a föltétellel, melyet tőle kenyéradói joggal elvárhatnak és amely őt pályáján a látó zenészekkel versenyképessé teszi.

A vak zenésznek, ha az utcán jár, ide-oda való botorkálásaival nem szabad szánalmat keltenie a járókelőkben. Ha az emelvényre lép, ne szoruljon segítségre, lépjen föl egyedül; ne nyújtsa előre kezeit, ne döntse föl a hangszereket s helyét találja meg vezetés nélkül. Fellépése legyen nyugodt és biztos, gyámoltalansága ne hívja ki már előre is hallgatói könyörületes jóakarátát. Hova jutnának Magyar- és Németországban a vakok ipari foglalkoztatói, ha áruikon csak a vak munkások jelenlétében, az általuk a közönségben kiváltott könyörületesség révén tudnának túladni. Ám a vak iparosok készítményeit szívesen veszi a publikum, mert azok jóságban vetekednek a látók iparcikkeivel. Ilyeneknek kell lenni a vak zenészek produkcióinak is. Azokat a félszepségeket, külső szépséghibákat a zenészek föllépésében és modorában, melyekre föntebb bővebben is rámutattam, tehát a minimumra kell szállítani. Tagadhatatlan, a vezetőségek jóakarató törekvése ez irányban meg is látszik a nápolyi zenészeken, de az távrolól sem kielégítő.

Hogy itt nagy munkáról van szó, az kétségtelen. Már az iskolázás első napjaiban kell megkezdeni intenzív testi neveléssel, társas-, testedző és ügyesítő játékokkal, tornával, melyeket az oktatás befejezéseig nem szünő tájékozódási, hallási és rendszeres illemgyakorlatokkal, valamint svéd gimnasztikával kell kiegészíteni. Később pedig az iskolázás befejeztével külön a vakok számára szervezett testgyakorló egyesületekben szakférfiak vezetése mellett kell folytatni a munkát. Folytatni kell, mert a vak önmagát e téren ellenőrizni nem tudja és így a tanultak és elsajátítottak idővel eltorzulnak vagy elvesznek. Az ily egyesületeket nálunk is, a mi iparosaink körében is igen szükségesnek tartanám főképen egészségi szempontból. De Olaszországban, ahol a nyilvánosság előtt szereplő és folyton a társadalomban mozgó zenészek normális testtartása, modora és természetes, könnyed mozgásai szoros kapcsolatban vannak az élethiva-

tással, ott egyenesen nélkülözhetlenek. Testi nevelésre volna tehát szükségük az olasz vak zenészeknek, hogy közönségüket a nem kis szerepet játszó külsőségekben is kielégítsék s látó kollegáikkal versenyképesekké lehessenek. Testnevelés, igen. És ép ez az olasz vakok nevelésoktatásának, ha nem csaltak megfigyeléseim, leggyengébb oldala.

Impresszióim nyomán, melyeket a nápolyiak muzsikája bennem keltett, eljutottam ahhoz a kérdéshez is, hogyan lehetne a vakok zenekarának játékát színezésében egyöntetűbbé, plasztikusabbá, hatásosabbá tenni? Ezek szerintem, mint említettem, a karmesteri pálca villámozó hatásának hiányából, tehát voltaképp a látás hiányából származnak s így teljesen soha nem lesznek pótolhatók. (Kuriózusként említem meg, hogy egy előkelő zenész, akivel erről nemrégiben beszéltem, hirtelenében egy készületeket, talán villamosat, akart volna szerkeszteni, hasonló a Szily-féle beszélőgéphez, melynek segítségével a karmester érintkezésben volna minden egyes játékosal.) Egyedül látó karmester alkalmazása tisztán vakokból álló karnál itt vajmi keveset segíthetne, de, ha néhány látót alkalmaznának a főbb hangszerekhez a vakok mellé, ez bizonyára enyhíthetné e körülményt. Látó karmestert egyébként más szempontokból is megfelelőbbnek találnék egy ily nagy orkeszter vezetésére. A külső fegyelem hiányai, melyek a szünetek közben, de még a játék alatt is mutatkoztak és amelyekre főntebb itt-ott rámutattam, bizonyára elmaradnának látó karmester vezetése mellett. Aztán ő képviseli az egész kart a hallgatóság előtt, ő érintkezik a közönséggel és így működési köre kiterjed az emelvényen túlra is, melyet pedig egy látó mindig jobban fog betölteni, mint egy vak.

Ily benyomásokkal és tanulságokkal távoztam a Piazza del Plebiscitoról, hol váratlanul megtestesülve láttam a vakok klasszikusokat játszó, nagy zenekarának eszméjét, melyen oly szeretettel csüng még ma is nálunk nem egy szakférfi és emberbarát.

Bizzunk, higyjük, hogy a magyar kultúra is mihamar föl fogja emelni népünket, nagyközönségünket arra a fokra, amelyen a népdal mellett a minden művelt nemzetekkel közös kincset, a klasszikusok nagy zenei alkotásait is

értékelni és élvezni tudja. Akkor a mi társadalmunk és hatóságaink sem fognak majd kimélni áldozatokat és a zeneileg tehetséges magyar vakok is azt a hivatást fogják választhatni, melyet testi fogyatékosságuk mellett legkönnyebben tölthetnek be, mert akkor nálunk is meglesznek a vakok nagy zenekarai!

A siketnéma mint rendes (iskolai) és magántanuló.

Írta: **Schreiner Ferenc.**

II.

Az előbb mondottakban foglalt általános vonatkozású észleletek után tekintsük most már részleteiben magát az oktatást. Nézzük különösképen azokat a körülményeket, melyek a siketnéma oktatás speciális volta mellett, az egyéni vagy tömegtanításból folyólag akár támogatólag vagy akár hátráltatólag hatnak az értelmi előbbrehaladásra. De ezzel egyidőben vizsgáljuk azon eredményeket is, melyek úgy a rendes, valamint a magántanuló siketnéma nevelése, tanítása folyamán mint tényes értékek jelentkeznek.

A világosabb látás egyrészt, az áttekinthetőség másrészt megkívánja, hogy amikor az eléfordulandó jelenségek, körülmények és tények nagy számát boncolgatom és fejtegetem, az e fejezetben foglaltakat nagy általánosságban három csoportba osszam. Különkülön egység alakul majd az *értelmi és erkölcsi nevelés*, valamint a szorosabb értelemben vett *testi nevelés* és az utóbbival szoros kapcsolatban álló *kézügyességi oktatás* körül.

Értelmi nevelés. Az értelmi nevelés, a siketnéma oktatás különleges jellegénél fogva, fogyatékosainkhoz való vonatkozásában egy azonos az élő hangos beszéd tanításával. Az értelmi nevelés és beszéd tanítás nálunk oly szoros kapcsolatban, összefüggésben van egymással, hogy a kettő között mesgyét feltalálni, határt vonni egyenesen lehetetlen. Sőt mi több! Akkor, amikor minden tevékenységünk oda irányul, hogy minél korábban adhassunk a beszédből valamit is neveltjeinknek, amikor őszinte igyekvéssel, a lehető legjobb képességeinkkel azon vagyunk, hogy minél jobb, minél tökéletesebb nyelvi készséget nyujthassunk nekik; amikor minden adott vagy feltalált és megnevezett ismeret nekünk csak azért becses, mert a nyelvet és a

beszédet szolgálhatja és amikor minden rendű tantárgy — ha számtan, ha rajz, olvasás, slöjd, történet, torna — kivétel nélkül, első sorban és legfőképen azért tárgya a tanításnak, mert beszédhez vezet: úgy kell vélnünk, hogy a beszéd technikája és konstrukciója nálunk oly magas cél, melynek a tanítás érdeke szinte alárendeli az értelmi nevelést. És ez tényleg így is van. Azonban az alárendelés csak látszólagos. Látszólagos annyiban, amennyiben a beszéd fejlődése és az értelem növekedése között bizonyos függési viszony található, mely több szóval kifejezve annyit jelent, hogy a lelki tartalom gyarapodása az önmagáért való céljában mindig egy másik célzatosságot is rejt, t. i. az értelmi terület nagyobbodása arányának megfelelőleg gyarapodott subjektivitásoknak tökéletesebb, összetettebb, finomabb árnyalatú nyelvalakok és formákban való kifejezhetőségét. Miként az érzékű, úgy a siketnéma gyermek is már az iskolába lépése alkalmával bizonyos fejlettségi fokon található, vagyis rendelkezik ismeretekkel, (ítél, következtet, meghatároz stb.) van vágya, akarata, kívánsága, van érzése, tud erről és amarról, szeretne megismerkedni ezzel is, azzal is. Mindez az iskoláztatás idejében élő, hangos beszédben kifejezést is nyer, az eddig úgyszólván holt, használhatatlan fogalmak életet, gyakorlati alkalmazást nyernek. És míg az adott szükséglet szerint a lelki tartalom egységei kellő magyarázatokkal tisztázódva, erősbbitve szókká alakulnak, szinte kétségtelen, hogy a fogalom-magyarázattal egyetemben a lelki tartalom köre tetemesen bővült. De csak oly arányban, aminőben az adott fogalom-magyarázat azt lehetővé tette. Ez az ily módon terjedelmesebbé vált lelki világ elég ok ahhoz, hogy újabb, eddig elő nem fordult, eddig meg nem ismert kifejezési készséget szolgáljon, hogy újabb szavakat, esetleg nyelvi szerkezetet teremtsen. Az előbbeni esethez hasonlólag járván el, az ujjonnan nyújtott magyarázat, értelmezés újból növeli a belső tartalmat, de ismét csak a beszédfejlődés arányában. A megismerés területe szélesedik, a hatások energiája gyarapodik és az előbbeni újabb kifejezési készség növekedésével egyenes arányban haladó értelmi világ újból alkalmas eszközzé válik ama nagy munkához, melyet a siketnéma oktatás a hangos beszédre való tanítással maga elé tűzött. Tehát az értelem tovább fejlődését mindenkor megelőzi a beszédnek újabb megismertetett eleme, mely előbbire, — hogy úgy mondjam — csak intensive hat. Extensív növekedés csupán akkor áll elé, amikor már a belterjes alakulás újabb nyelvi formát, újabb kifejezési szerkezetet hozott létre, melynek kapcsán azután fejleszthető extensive is az

értelem köre. A beszéd elemeinek ismerete ennél fogva mindenkor csupán a már kialakult, határozottá, világossá vált lelki tartalom különböző nyilvánulásaiból támadhat. Természetes tehát, hogy a siketnéma oktatás szempontjából a beszéd, az értelmi fejlődéshez való vonatkozásában, kivétel nélkül *következmény*, melynek *előzménye* az értelmi minőségben rejlik. Ilyen szempontból tekintve a siketnéma lelki világának alakulását, könnyen érthető, hogy miért válik nálunk céljaink érdekében az értelem is eszközzé, holott a tudomány igazsága arról szól, hogy a beszéd az eszköz az értelmi terület növelésére.

De megválogatja az értelmi- és beszédbeli fejlődésnél észlelt *előzmény és következmény* elvét arra a tényre való hivatkozás is, hogy minden normális képességű siketnéma rendelkezik már kezdetből fogva nyelvvel: anyanyelvével, a jelnyelvvél. A hangos beszédre való tanítás a siketnémának ezt a nyelvet igen fontosnak ismeri, sőt azt veszi alapúl. Ugyannyira, hogy ha már rendszerint tevőlegesen nem is használja, szenvedőlegesen mindenkor ott találhatja a siketnéma lelkében a hangos szóval mondottnak megfelelő jelbeszédés képét is.

Ily működés elmaradhatatlan, minden esetben jelentkező. De nagyon természetes, hogy ha a siketnéma a kimondott szót jelbeszédés alakjával kíséri, ezt azzal elválaszthatatlanul egybeköti, akkor viszont a megtanult szó használata, alkalmazása esetén hasonló működést fejt ki. Ez annyit jelent, hogy a fogalmaknak megfelelő kar, kéz, ujj vagy arcmozdulatokat összpontosítja beszédszervi mozgásokká. Az eddig korlátlanabbul, nagyobb területen véghez vitt izomműködés szigorúan megállapított, körülírt, szűk határok közé szorúl. De azért mozgásnak megmarad itt is. A beszédszerű működés csak úgy szól a szemnek, akár a jel. Tehát a lelki tartalomnak hangos beszédben való kifejezése a siketnémánál tulajdonképp csak izomműködési átvitel. Átvitel, ami — miután ugyanazon érzékszerv által fogható fel, mint amellyel a siketnéma természetes nyelve, a jelnyelv — köznapi szóval élve akár fordításnak minősíthető. Az új nyelv tanításával azonban szoros vonatkozásban van az intellektuális képzés is, mert hiszen egy, a normális gyermek általános lelki fejlettségén jóval alantabb álló fogyatékos gyermekről van szó. Ennél fogva minden újabban megismerhetett és elsajátított szó egyszersmind tárgyi magyarázattal is kell, hogy járjon, mely amint fentebb említém, bővíti, szélesbíti az ismeretkört. Az ismeretekkel megnövekedett lelki tartalommal egyaránt bővül a vágy, kívánság, akarat, stb. nemcsak minőségben,

de mennyiségben is. Azonban ezek növekedése oly fokú, hogy jellel könnyen adhat kifejezést nekik a siketnéma. Ki is fejezi, de a jelbeszéd csak kevesek előtt lévén érthető, az oktatásnak pedig a hangos beszéd elsajátítása lévén célja; a jellel kifejezett lelki tartalom azonnal nyer élő szóval megnevezést. Világosan látszik ebből, hogy a meglévő lelki fejlettség miként szolgált okként újabb szóbeli kifejezés elsajátításához. E mellett nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tapasztalatot sem, hogy a siketnéma az iskoláztatása idején csak nagy ritkán és kivételes esetben éri el a nyelvkészség oly tökéletes voltát, mely egyező lenne a hasonló korú épérzékűével. Ennyire már csak az iskoláztatás ideje utáni magánszorgalom, önképzés emelheti. Tehát általánosságban az iskola munkája a nyelvi tökéletesség érdekében a képzés egész ideje alatt mindig talál kiegészíteni, pótolni, új tanítani valót. És miután az ismeretek segítségével fejlesztendő értelem csakis a már birtokká vált régebbi kifejezések és az azokból alkotott szómagyarázatokkal fejleszhető és miután az ily módon meggyarapodott lelki tartalom mindenkor indíték magasabb beszédfejlődési folyamathoz: természetes, hogy utóbbi mint okozat magában foglalja előbbit okként. Ez most már érthetőbbé teszi ama fentebbi másik állításomat is, hogy az értelmi nevelés a beszédtanítás fontos céljainak miért van szinte alárendelve.

Ezek után, ha elfogadjuk, hogy a beszédre való tanítás magában foglalja egyszersmind a siketnéma értelmi fejlesztésére vonatkozó hatások összegét is, áttérhetek a beszédtanításnak a rendes és magántanuló siketnémára vonatkozó jelenségeinek taglalásába.

Itt mindenek előtt a hangfejlesztés időszaka mutat rendkívüli különbségeket rendes- és magántanuló között. Az alapvető munka fontosságának tudatában különös gondot igényel a kezdet kezdete is, és ha az első tanév első 2—3 napja játékszerű szoktatással megbarátkoztatja a kis ujoncot az iskola mihamarább megkívánt fegyelmével, 4.—5. nap már komoly munkához tesz előkészületet, sőt izelítőt ad már ebből is, abból is. Nem úgy a magántanuló oktatásának kezdete. Az iskolai munka komolyságának nincsen tudatában, gyermek társak nem hathatnak reá és oktatójában eleinte csak különös mindennapi vendéget lát, ki vele kedves barátságot tart, s oly kitüntetésben részesíti, hogy látogatásai alkalmával kizárólag csak egyedül vele, kicsi személyével foglalatoskodik. Kár is volna őt a hivatásos mester munkájának komoly célzatosságára figyelmeztetni. Hiszen a vele való játszás, játékszerű foglalkoztatásnak két-három hétre is kiterjedő időszakába egész észrevétlenül szöhetünk akarunktól függő cselekvéseket, parancsokat, megbízá-

sokat, melyek hova-tovább a megkívánt csapásba terelik őt, de egyuttal annyira fejlesztik a figyelmet, hogy ez a hangfejlesztéshez alapul már felhasználhatóvá válik. Azonban a figyelem tartósságának szaka még ezután is soká késik, és jó időbe telik, míg a beszédszervi rendkívül finom mozgásokat illetőleg oly állhatatos figyelő képességet nyerünk, melynek segítségével az izommozgáson és izomérzeten alapuló hangok huzamosabban gyakorolhatók. A kis magántanuló hamar ráún az önmagukban unalmas hangoztatási gyakorlatokra, azoknak a szerfelett pontos mozgásoknak tartósabb ismétlésére, melyeknek hajszálnyi módosulásuk is befolyásolhatja a hang tisztaságát, tökéletességét. Emellett arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a magántanuló a tanítás egész ideje alatt a szakszerű ellenőrzés mellett kizárólag mindig tevőleges munkát végez, tehát nem csodálkozhatunk azon, hogy figyelme hamar kimerül és hogy ha idejében alkalmas, neki tetsző szórakozásról, játékról, kedveskedő tréfálkozásról, incselkedésről, lelket vidámító foglalkozásról stb.-ről nem gondoskodunk, felületessé, szórakozottá lesz. A kényszer ilyenkor ártalmára lehet az egész jövő munkájára, mert könnyen elkedvetleníti az eleinte amúgy is kevés látható haszonnal járó munkától. Sokkal előnyösebb helyzete kínálkozik e tekintetben a rendes tanulónak, kinél a társaival való folytonos érintkezés, a másokról vett példa, az ügyesebbnek a lanyhábbal való szembeállítása, az egyiknek megérdemelt dicsérete, a másiknak méltó korholása, az élénk jelelés, a sok gyermek között gyakran előforduló tréfa, csíny, cselekvési különlegesség megvitatása, stb. stb. mindenkor újabb és újabb szórakozásnak, vidulásnak lehet kútforrása. Azonkívül egyikök sem kénytelen órahosszat folytonos, rendkívüli figyelmet igénylő aktív munkát végezni, miután az egynek-egynek rövid ideig tartó hangképzési gyakorlat után írással, rajzolásal foglalkozván, úgyszólván szabad tetszése szerint dolgozhatnak.

Ha azonban a magántanuló figyelmét már sikerült annyira lekötöni, hogy hosszabb idejű gyakorláshoz alkalmas, akkor egy-szersmind szembetűnővé kezd válni a magántanulónak tökéletesen individuális oktatásából származó előnye a rendes, csak a tömegtanítás keretében alkalmazható egyéni oktatásban részeseülő siketnéma tanuló felett. A magántanulónál a hangképzés menete gyorsabb, és ennek dacára az eredmény tökéletesebb. Amit körülbelül napi négy órai tanítási munka 14—15 növendékkel szemben hosszas fáradság, nehéz, türelmes foglalkozás árán hónapok multával ér el, azt a napi egy órai magántanítás 1 növendékénél

sokkal rövidebb munkaidőben, kevesebb fáradtsággal és biztosabb eredménnyel tudja felmutatni. Mind amellet a két tanítás közötti hasonló fokú eredmény idejének mennyisége nem oly arányú, mint aminőt a tanítási óraszám és növendéklétszám különbsége feltételezne. Az aránynak megfelelő időtartam halasztást szenved ugyanazon okok által, mint amelyek a tanítás eredményességének szolgálatában álló figyelem tartósságára, munkabírására bénítólag hatnak.

A magánoktatás abszolút individuális voltának eredménye az első év végén mutatkozik különösképen. A magántanuló a tantervileg előirt és elvégzendő anyagnál jóval többet bír feldolgozni, illetőleg helyesebben magáévá tenni. Mig rendes növendékeink az oktatás első évének végén körülbelül 220—250 szóval rendelkeznek, Gyuri ugyanily időben 400 szót sajátított el. Hasonló áll a többi, eddig is többször példaként említett magántanulókról is. Valamennyi kitűnik a fogalomismeret, illetőleg az azzal kapcsolatos szóismeret mennyiségével. De ennek egyszersmind minősége is olyan, hogy a különbségek szembeállításánál figyelmen kívül nem hagyható. Nevezetesen az eddig magántanulókként vizsgázott növendékeink kiejtésből, vagyis a beszéd tisztaságára, érthetőségére vonatkozó klasszifikációból kivétel nélkül a legjobb érdemjegyet nyerték. Másként alakul azonban az eredmény akkor, amikor az egyes szavak viszonyításának, mondatokká való fűzésének ideje érkezik. A szó viszonyítás a gondolat kifejezhetőségének eszköze, mely mondatok alakjában tolmácsolja, tudomásul hozza a belső, lelki élet nyilvánulásait. Ez az az idő, amikor a siketnéma az eddig tanult szavai segítségével, esetleg újabbaknak hozzáadásával, az élő nyelv törvényei szerint kifejezi értelmi és érzelmi világának alanyi vagy tárgyi hatásokból támadt változásait. Természetes, hogy e kifejezési cselekvés bizonyos körülményektől függő. Nem elegendő csupán a belső tartalom; párosulnia kell ezzel egyszersmind a szükségérzet, vágy, akaratunk oly feszültségi foka, mely a gondolat közlésben lelje kielégítését. Ily irányú ösztönzés feltétlenül bennfoglaltatik a magánoktatás mivoltában is. Az eredmény máskénti alakulása nem is azon mulik, hisz a magánoktatás is csak oly módokkal hat, mint aminőkkel az e tekintetben kecsgetőbb eredménnyel járó tömegtanítás. Tehát nem a magánoktatásban, mint inkább az oktatás magánosságában észlelhető a hátrány. A szükségérzet, a kifejezési vágy a tömegtanításban részeseülő több növendéknél különböző egyéniségekből fakad és valamennyire közkinccsé válik. Az elevebb gondolkozású élesebb eszű sokat lát

észleletei erős hatásuak, korán és sokat óhajt tudomásul adni, kifejezni. Eleven természetével rendkívül hat lassúbb mozgású társaira. Előbbinek megérdemelt dicsérete, kitüntetése, avagy az első szárnypróbálgatás sikeressége bátorítja, ösztönzi, buzdítja utóbbiakat is. Megrezen az ő lelkük is, lassanként bennük is támad kifejezni való és utóbb már náluk is belső szükséglet teremt mondani valót. Így sokan sokat hoznak, az érdeklődés a saját lelki világukból támadt és teremtett iránt mindvégig a lehető legnagyobb, hisz az ő vágyaiknak, kívánságaiknak legmegfelelőbb, legközvetlenebbül esik érdekeltségük körébe. És lám, a folytonos lelkesültséggel, állandóan, örömmel végzett munka rövid idő alatt egy oly kicsi beszédkörben biztosít nekik jártasságot, mellyel primitív módon érzéseiket, vágyaikat, kívánságaikat stb. kifejezhetik.

Egészen más körülmények között találjuk e tekintetben a magántanulót. Egyedülisége teljesen kizárja őt azon nagy horderejű hatások alól, melyekkel hasonlókoruak s hozzá hasonló foglalkozásuak gyakorolhatnak reá. A tanítás ideje alatt pedig nem fordulnak elő oly különösebb események vagy jelenségek, melyek a subjektív kifejezési vágy jellegével birnának. De ha lettek is volna mondani valói, ezeket a tanítás előtti vagy utáni időkben százszor is közölte közvetlen környezetével. Ennélfogva a kizárólagos tanítási idő csak olyannak találja őt, mint aki részese volt eseményeknek, mint akinek voltak vágyai, kívánságai, szükségletei. De azokat a vele foglalkozókkal többé-kevésbé eltárgyalván, emezeket kisebb-nagyobb mérvben kielégítvén: már csak mintegy szenvedőleges munkára váró alany kerül oktatója elé. Ehhez járul még, hogy a hangfejlesztésnek hónapokig tartó idejében megszokván akaratát teljesen alávetni mestere kívánságainak, az önként fakadó és lelki szükségletet kielégítő spontán megnyilatkozások a vezetésnek, irányításnak megszokott hatalma alatt szinte teljesen háttérbe szorúlnak, vagy kivételes esetben csak nagy ritkán jelentkeznek. Tudjuk igen jól, hogy az első megszólalás, megnyilatkozás annál érdekesebb, annál kedveltebb kis növendékeink előtt, minél közelebb fekszik az alanyi szükséglet megnevezéséhez, vagy ha minél inkább lesz alanyi indokokból fakadó cselekvés általa kifejezve. Igaz ugyan, hogy miután ezek tisztán alanyiságok, csak az egyest érdekelhetik legközvetlenebbül. Ámde oly gyakoriak és oly általánosak, hogy minden időben bármelyik is hasonlók közé kerülhet, ennélfogva valamennyire nézve a legmelegebb és legbiztosabb érdeklődés tárgya. Ilyen szólásformák és kifejezési alakok, mint pl. éhes vagyok, szomjas vagyok, beteg vagyok, fáj a fejem,

N. szorgalmas, N. lusta, N. hazudik, N. elesett, N. álmos, te álmos vagy, szeretnék kimenni, hol voltál? mit csináltál? N. szépen ír, én is szépen írok, szeretem a cukrot, N. jó (rossz) fiú (leány), stb., stb. százával nyerne alkalmazást, illetőleg megnevezést a rendes tanulóknál. A magántanulóknál alig kínálkozik alkalom rá, alig egy-kettő közülök nyer alkalomszerű, vagy belső ösztönszerű nyilvánulásnak megfelelő szóbeli kifejezést. Innen van azután, hogy a beszéd fejlődése, alakulása a magántanulóhoz való vonatkozásában különösen kezdetben inkább, sőt kevés kivétellel kizárólag tudományos alapú, grammatikai rendszerű. De jól különböztetendő: grammatikai és nem grammatizáló! De másrészt ugyan ezen okoknak tudható be, hogy rendes tanuló növendékeim az első iskolai év végén az e fajta szólásmódok sokkal nagyobb mennyiségét bírták, mint magántanuló növendékeim. Azonban míg előbbieknél a mennyiség vehető előny számba, utóbbiak újrolag a megtanultaknak minőségével tűnik ki. Mert amit egyszer a magántanuló a rövid, egyszerű szólásformákból magáévá tett, azt azután használja, a maga helyén alkalmazza is mindenkor helyesen. És ebben támogatja őt a folytonosan szólásra ösztökélő környezete egyrészt, másrészt a jelelésben való járatlansága. A magántanuló távol élvén sorstársaitól, azoknak fejlettebb jelelési készségét nem sajátíthatja el, miért is csak rendkívüli primitív, majdnem az érzékek gesztusával egynívójú jelnyelvet használ. A hangos beszédre való tanítás önkénytelenül is szembeállítja a tagolt beszéd rendkívüli értékét, becsét, az általa igénybe vett jelnyelv kifejezéstelenségével. Korán észre veszi, mily egyszerűbb, világosabb s gyorsabb folyamatú előbbinek segítségével a megértetés és viszont a megértés. Gondolatai kifejezhetőségéhez ily egyszerű eszközt nyerve, örömmel használja azt, sőt csodálatosan sokat kíván beszélni. A beszéd megértésére irányuló vágya annyira fokozódik, hogy különös türelemmel és kitartással lesi a felnőttek társalgását, s mihelyt a kedvező alkalom kínálkozik, ott a kérdés: mit mondott a bácsi, mit a néni? A szülői szeretet persze a legnagyobb odaadással igyekszik előtte érthetővé tenni, annak a nyelvi készségnek felhasználásával, melyre már sikerült szert tennie. Ilyenkor a jel a szülő, testvér s más hozzátartozója részéről is csak hébe-korba talál alkalmazást és ha már szerfelett egyszerű a természet által is a jelre utalt magántanuló siketnéma gyermek anyanyelve: elképzelhető, mennyire nem illő a jelelés nevezete alá az a megértetést támogató taglejtés, mellyel a szülő, testvér és hozzátartozó a hangos beszédet kíséri. Ez a jelenség a hangzó beszéd elsajátításának

javára szolgál. De még ennél is nagyobb eredményesség észlelhető ama tényből, hogy a magántanuló környezete nemcsak hogy hangos beszéddel érintkezik a gyermekkel, hanem szólván hozzá, a mondatokat olyképen alakítja, hogy azok mindenkor megfeleljenek a beszéd törvényszerűségeinek. Hiszen számtalanszor hallják beszélni a tanárt növendékével, tehát ők is az adott példát utánozzák. És végül nem szabad megfeledkeznünk arról a fontos szülői nevelő-irányításról sem, mely gyermekével szemben a szülőt is mesterré szegődtetvén, megbecsülhetetlen figyelemmel van arra, hogy amit a kisdud gyermek mond, az helyes, kifogástalan és tökéletes legyen. Így a megnevezés gyakorisága, hibátlansága, a beszédre ösztökélőleg ható munka nagysága, a folytonos foglalkozás, útmutatás, tanítás oly előnyök, melyek áldásos együthatásukban a legszebb reményekre jogosítanak a magántanuló siketnéma oktatásának eredményességével szemben.

Már a rendes tanulóknál nem szólhatunk ily dicsérettel a beszédformák használatának helyességét, tökéletességét illetőleg. Ha maguk között társalognak, úgy a kifejezési készségről jóval terjedelmesebb, gazdagabb lelki világ megnyilvánulása az élő szónál sokkal nagyobb gyakorlottsággal kezelt anyanyelvükre, a jelbeszéd használatára utalja őket. Utóbbi annyira sajátjuk, természetüknek annyira megfelelő, hogy beszélgetvén, azon gondolatokat is segélyével fejezik ki, melyet már a hangzó nyelv alkalmazásával is megtanultak érthetővé tenni. Így keletkezik az a sajnálatos körülmény, hogy a tanterem helyiségén kívül, a tanár ellenőrző tudatától távol alig beszélnek valamit is hangzó nyelven. És ha ajkuk mégis megszólal, az iskolai tanítási idő rövidsége miatt eléggé meg nem rögzíthető nyelvalakok, beszédbeli formák, de főképen a mondatszerkezetekben feltalálható és meglévő törvényszerűségek sokfélesége miatt beszédük az infinitívuszok és puszta főszók egymáshoz való illesztésénél többet csak a jók s legjobbaknál mutat. Ily beszéddel élnek ők a családi környezetben is. Sőt mi több! Velük szemben a szülők és externátusos intézeteknél az eltartók is az ugynevezett siketnémás beszédet használják s ahelyett, hogy a nyelv természetének megfelelő alakot adnának beszédüknek, az ilyen és hasonló szerkezetek mindennaposak, mint pl.: „Józsi — bolt — két kifli — hat vissza.“ Ezt a beszédet azután gazdagon kíséri a jelbeli magyarázat, hogy a tanuló világosan megértse hová kell mennie?, mit kell tennie?, s a kapott 20 fillérből mennyit kell visszahoznia? De ez még csak hagyján. Eltartóink java része kisebb-nagyobb mérvben maga is elsajátítja a jelbeszéd-

det, vagy legalább is a gyakrabban előforduló jeleket, mi azután majdnem teljesen kiküszöböli a siketnémával való társalgás alkalmával a hangzó beszédet. Éppenséggel nem csodálható tehát, ha rendes tanuló siketnémáink kifejezéseik alkalmával lépten-nyomon botlanak, ha az eredmény e tekintetben nem mutatkozik olyan mérvűnek, mint aminőnek ezt a munka nagyságához, energiájához viszonyítva méltán el lehetne várni. Sokkal magasabb színvonalú e tekintetben az internátusos siketnéma beszéde, ki felügyelői ellenőrzése mellett gyakrabban szólal meg, élő beszéddel adott figyelemztetéseknek, parancsoknak, útmutatásoknak gyakrabban részese. De gondos felügyelet mellett mindenkor kész segítőt is talál az ambitiózus ellenőrző közegben, hogy mind az, mi szólásra kerül, egyszersmind helyes és jó is legyen. Tehát a beszéd fejlettségét illetőleg sokkal nagyobb előnyöket szolgál az internátus, mint ama externátusos szervezet, melynél — különösen nagyobb városban — neveltjeinket havi 20 kor. ellátási díj fejében kevés kivétellel oly szegényes viszonyok között élő családokhoz vagyunk kénytelenek helyezni, kik egész napon át munkában állanak, gyakran csak este térnek haza, az idegen és hozzá fogyatékos gyermek nevelésével, képzésével vajmi keveset gondolnak, s őket a munkaidő tartamára bizvást nagyobbacska gyermekeik gondjaiba helyezik.

(Folytatása következik.)

Mire s hogyan tanítsuk meg a gyengetehetségű gyermekeket?

Ezt az általános kérdést abból az alkalomból vettem tollamra s teszem megbeszélés tárgyává, hogy a budapesti állami gyógy-pedagógiai nevelő-intézet tanterve a nyilvánosság elé került. S azt hiszem helyesen is járok el, mert hisz az említett tanterv és utasításai tulajdonképen az általam kitűzött kérdésre adják meg a feleletet, a tervezők, a szerkesztők nézetei és felfogásai szerint.

Azok, akik gyengetehetségüekkel foglalkoznak, nagyon jól tudják azt, hogy e kérdés úgy egyik, mint másik részének megoldása egyaránt igen nehéz, sok akadállyal járó munka.

S ez természetes is.

Hiszen e pedagógiai tétel megoldásának tudományos alapja, a gyengetehetségű gyermekek pszichológiája is ma még sok

hézagot, sok hiányt tüntet fel s nem tudja kezünkbe adni azt az irányítót, amelynek segítségével minden adott alkalommal teljes biztossággal és könnyedséggel eligazodhatnánk. A rendelkezésünkre álló számtalan lélektani megfigyelés és kísérletezés adatai azonban bizonyos általános igazságok megállapítására mégis feljogosítanak bennünket. Így pld. tudjuk, hogy a gyengétehetségű gyermekek szellemi képességek tekintetében fölülte különböznek egymástól. Az egyéni típusok sokféle megfigyelésére közöttük bő alkalom kínálkozik. Az egyoldalú tehetség kifejlődése is gyakori, viszont azonban minden téren visszamaradt gyermekekkel is sűrűn találkozunk.

A gyengétehetségűek psychológiájának ezen s hasonló eddig ismert többi törvényei nemcsak a tanításuk tárgyának megválasztásánál, hanem a tanítás módjának meghatározásánál is útmutatásul szolgálhatnak. A budapesti áll. gyogyepedagógiai nevelő-intézet tanterve mindezeknek gondos figyelembe vételével épült fel. A tantestület, mely a munka készítésében részt vett, igyekezett felhasználni mindazt, amit a tudomány e téren felderített s alkalmazta mindazokat a tapasztalati tényeket, amelyek az intézet 12 esztendei gyakorlatából leszűrődtek.

Nézzük már most közelebbről a munkának azt a részét, mely feltett kérdésünk első részével áll összefüggésben. Ez a tanterv.

Itt mindenek előtt azokat a tárgyakat látjuk felsorolva, amelyeknek keretében a gyengétehetségű gyermekeket bizonyos ismeretek birtokába juttatni lehet. Az egyes tantárgyaknak csoportok és osztályok szerinti heti óraszámja is meg van itt állapítva. Ez a kimutatás, mely „Általános óraterv“ elnevezést visel, a hozzá értőnek magában is sok mindent elmond, de a laikus előtt bővebb magyarázatok nélkül holt betűk és számok. Nem hiányzik azonban a munkából ez sem. Csak hátra kell lapoznunk a tantervhez írott utasítás általános részéhez s ott rövidre foglalva megtaláljuk a kívánt tájékoztatást. „A gyengébb képességű gyermekek tanításának célja; a tanítás fokozatai; a növendékek csoportokba való sorozása; az elsajátítandó ismeretek mennyisége; a tanításnál követendő elvek; a tanítás és nevelés viszonya az oktatásban“ című fejezetek alatt. Ezekben megragadhatják figyelmünket a következők.

A gyengétehetségűek oktatásánál megelégszünk azzal, ha a gyermekek meglévő képességeit annyira kiműveljük, hogy a társadalomban helyet foglalhassanak és szerényebb munkakört

tölthessenek be. E cél elérésére az intézet 8 fokozata áll rendelkezésre, melyből 2 az előkészítésre, 6 pedig a rendszeres oktatásra esik. Az előkészítő csoportok tárgyai: az érzékszervek fejlesztése (szemléltető gyakorlatok, érzékszervek gyakorlása), a foglalkoztató gyakorlatok és a játék. Mind a két csoportban a heti órák összege 18—18. A hat felmenő osztályban általában ugyanazon tárgyak szerepelnek, mint az elemi népiskolában. Eltérés pld. az, hogy a földrajzi, történelmi és természetrajzi ismeretek itt szülőföldismeretek elnevezés alatt vannak egybefoglalva, nemkülönben más az egyes tantárgyakra fordított heti órák száma is. Az összege a heti óráknak az alsóbb osztályokban 28, a felsőbbekben 32.

A tervezet szerint nem föltétlenül szükséges, hogy minden gyermek az összes előírt fokozatokon keresztül haladjon, mert a növendékeknek csoportokba, illetve osztályokba való sorozásánál az egyének fejlettségi foka az irányadó. De még az is megengedhető, hogy egyik tárgyat a gyermek magasabb csoportban, másikat pedig alacsonyabb osztályban tanuljon. Erre való tekintettel a tanórarend ugyanazt a tantárgyat minden osztály számára egy és ugyanazon időre írja elő.

A tulajdonképpen tantervi rész azon az elven alapszik, hogy a gyengetehetségűeknél az egyéneknél tapasztalható feltünőbb képességbeli különbségek miatt az elsajátítandó ismeretek mennyiségét előre szorosan meghatározni nem igen lehet. Ezért csak főbb vonásaiban, a gyakorlati élet általánosabb szükségleteinek s a gyermekek átlagos értelmi képességeinek figyelembe vételével írja elő a tanítás anyagát. Főelvként azonban odatűzi elénk ezt: „Ami közvetlenül a gyermekek elé nem állíthatunk, az tanítás tárgyát nem is képezi.“ Okos, bátor kijelentés ez s megvalósítása szerintem még az elemi népiskolában is nagyon kívánatos és helyes volna.

A tárgyak közül első helyen találjuk feltüntetve az érzékszervek fejlesztését, amely cím alatt a szemléltető gyakorlatokat és az érzékszervek gyakorlását különböztetik meg. Mind a kétféle gyakorlatok csak az előkészítő csoportokban fordulnak elő s körtük a tantermen kívülre nem terjed. E tárgy keretében történik a beszédhibák javítása is.

A foglalkoztató gyakorlatok az előkészítő csoportok növendékeinek ügyesítését s az önálló cselekedetek elvégzésére való képesítését célozzák.

A játék hasonló rendeltetésű, de a kicsiny gyengeképességű gyermekek kedélyének élénkítésére is hivatva van.

A felmentő osztályok tárgyai közül a hittan után, melynek tanítása az egyházi hatóságok által jóváhagyott tanterv alapján történik, az olvasás és írás következik. Az első osztályban az írott és nyomtatott kisbetűket, a kétjegyű mássalhangzók kivételével, a második osztályban pedig a többi betűket kívánja taníttatni a tanterv. A III. osztálytól kezdve az olvasás tanítás és az írás fogalmazás tanítása külön-külön órákon történik, a gyakorlati irányzat szem előtt tartásával.

A beszéd- és értelemgyakorlatok a három alsó osztályban taníttatnak és pedig akként, hogy az I. osztályban a tanterem, a II. osztályban a lakóház és környéke, a III. osztályban a község és határa képezi a tanítási kör középpontját.

A felsőbb osztályokban a szülőföldismeretek képezik a beszéd- és értelemgyakorlatok természetes folytatását. Ennek keretében földrajzi, történelmi, alkotmánytani, természetrajzi, természet-tani és egészségügyi ismeretek fordulnak elő.

Számtanból az I. oszt. számára a 10-es számkör, a II. oszt. számára a 20-as számkör, a III. oszt. számára az 50-es számkör, a IV. oszt. számára a 100-as számkör, az V. oszt. számára az 500-as számkör, a VI. oszt. számára pedig az 1000-es számkör van előírva.

A rajz mint külön tantárgy a III. oszt. kezdve fordul elő s tanítása ugyan olyan elvek szerint történik, mint az elemi népiskolában.

A torna oktatás csoportok szerint történik, nemre és képességre való tekintettel. A torna tanításnál nagy szerepet játszanak a svéd rendszerű gyakorlatok; a testi elhajlásban szenvedő gyermekeknél pedig a speciális gyógytorna.

Az ének a kedély nemesítés szolgálatában áll.

A kézimunkákat külön tanulják a fiúk, külön a leányok. Utóbbiak az u. n. női kézimunkákban gyakoroltatnak, a fiúk pedig agyagmunkákat, gyékény és szalmafonást s kefekötést tanulnak.

A tantervhez írt utasítás általános és különös részre oszlik. Az előbbit már fentebb szóvá tettem s így most csak a különös részről kell még egyet-mást elmondanom. Tizenkét fejezetben el van itt mondva, mind az, ami az egyes tantárgyak tanításánál figyelembe veendő. Minden fejezetnél találunk tananyag részletezést és módszeres utasításokat. A tananyag részletezésének arra adnak utmutatást, hogy miként kell a tantervben csak általános-

ságban megjelölt tananyagot kisebb részletekre, elemekre bontani. A módszeres utasítások pedig többnyire oly alapelveket fejtetnek, amelyeknek a gyakorlatban való megvalósítása a gyengetehetségű gyermekek sikeres oktatásához vezethet. Nem állítanak fel törvényeket, nem mondják ki, hogy erre és erre csakis ezen és ezen módon lehet és szabad megtanítani a gyermekeket, hanem csakis tanácsokkal szolgálnak és igyekeznek megkönnyíteni a tanár munkáját.

Akár részleteiben, akár egészében tekintjük is a budapesti állami gyógypedagógiai nevelő intézet új tantervét, csak elismeréssel szólhatunk róla s hisszük, hogy hazai első ily fajta intézetünk jövőnk munkáját az eddiginél még eredményesebbé teendi. A tantervet különben a többi internátusos intézetek is kötelesek használni. Szó volt arról is, hogy a kiegészítő-iskolák is ezt tekintsek irányadónak, de mivel az iskolák ez időszertint még nincsenek kiegészítve előkészítő osztályokkal s az externátusi rendszer mégis más beosztást követel, a kiegészítő iskolák számára más tanterv kiadását határozták el illetékes helyen.

A magam részéről fölötté kívánatosnak tartanám, hogy a gyengetehetségűek oktatásügye legalább a főbb kérdésekben, — mint aminő a tanterv is, — egységes szempontok szerint bíráltatnék el, s nem tétetnék lényeges különbség externátus és internátus, fővárosi és vidéki kiegészítő-iskola között.

No de az idő majd csak meghozza ezt is s az ügy munkásainak egymáshoz közeledésében tisztázni fogja az eszméket.

Egyelőre érzük be azzal, ha kiki alkot úgy és olyat, amint legjobb tehetségétől kitelik, mint ezt az áll. gyógypedagógiai nevelő intézet tanári testülete is tette.

Cx.

Törvényes rendelkezések a gyógypedagógiai oktatást illetőleg a külföldön.

2. Ha az iskola hatóság a kerületébe tartozó eskóros gyermek létezéséről szerez tudomást, gondoskodhat arról, hogy az ilyen gyermek számára a közoktatási osztály által elismert iskola, vagy intézet létesüljön.

3. A jelen szakasz értelmében a hatóságnak joga van felállítani, megszerezni és fenntartani elismert iskolákat s azok kibővítéséhez, átalakításához a közoktatási osztály által jóváhagyott összeggel és módon hozzájárulni.

4. Az iskola hatóságnak joga van más iskola hatóság területén élő s ott tanításban részesülő ilyen gyermekek után a felmerülő költségeket fedezni.

5. Az iskola hatóság gondoskodik arról, hogy időről-időre minden gyermek megvizsgáltassék, nem fejlődött-e annyira, hogy rendes népiskolába járhasson; a vizsgálat a szülő kívánságára bármikor megejthető, feltéve, hogy az előző vizsgálat óta hat hónap eltelt; ha a hatóság a vizsgálatot nem teljesíti, ezen törvény ellenére cselekszik.

6. A közoktatási osztály nem ismerhet el iskolát, ha a jelen törvény hatálya után egy-egy épületben több, mint 15 gyermek helyeztetik el s ha több mint 4 ilyen épületből áll.

3. §. Az iskola hatóság a véleménye szerint reászoruló szellemileg és testileg fogyatékos gyermeknek iskolába kíséréséről, vagy szállításáról gondoskodhat.

4. §. 1. A szülő kötelessége az 1876. évi népoktatási törvény szerint, hogy gyermekeinek iskoláztatásáról gondoskodjék, ezen kötelesség a fogyatékos gyermekek számújára is fennáll, ha azok a 7 éves kort elérték s a lakóhelyen számukra intézet, vagy iskola áll fenn. A kötelesség alól azon ok, hogy a gyermek vezető nélkül nem járhat, nem mentesítheti a szülőt.

2. Olyan eskóros gyermeket illetőleg, aki a 7 évét már betöltötte, az iskola hatóság törvényes intézkedést tehet, hogy a gyermek eskórosok intézetébe felvétessék s ha a szülő ezen rendelkezéseknek eleget nem tenne, úgy tekintessék, mintha az 1876. évi népoktatási törvény ellen vétett volna s vele szemben ennek megfelelőleg kell eljárni.

5. §. Az 1893. évi törvénynek a (vak és siket gyermek) az ellátásra szolgáló intézetek elismerésének tanusítványára vonatkozó s a 7. §-ban foglalt rendelkezése, a szükséges módosításokkal a fogyatékos és eskóros gyermekek számára szolgáló intézeteket illetőleg is alkalmazandó, kivéve, ha a kiadásokhoz való hozzájáruláshoz magán források nem szükségesek.

6. §. Az 1893. évi törvény (vak és siket gyermek) 5. §. (az iskola hatóság jogai s kiadásai) a szükséges módosításokkal a jelen törvény alapján való működésnél is hatályban maradnak. (Az 1902. évi 42. t.-c. e szakaszt hatályon kívül helyezte.)

Ha a községben van iskolaszék, ez a jelen törvény értelmében rendelkező kerületi iskola hatóság költségeihez való hozzájárulás alól felmentetik s ahol az iskola hatóságot a városi tanács képezi, a költségek azon kerület hozzájárulásából fedezendők, amelynek ők hatóságát képezik.

7. §. A közoktatási osztályt semmi törvény nem akadályozhatja meg, hogy állami hozzájárulást ne nyújtson a fogyatékos és eskóros gyermekek számára szolgáló intézeteknek olyan összegben és feltételek mellett, amilyent a közoktatási osztály megállapít.

8. §. 1. A fogyatékos és eskóros gyermek szülője a tanítás költségeihez olyan összeggel s módon tartozik hozzájárulni, mint az a vak és siket gyermek szülőjére az 1893. évi törvény

9. §-ban megállapított; ennek behajtása is azonos módon történik.

2. A jelen törvény alapján nyújtott segély a gyermek szülőjét semmiféle jogaiban nem korlátozhatja.

3. Segély nem adható, ha a gyermek más iskolába jár, mint a mit a szülő okszerűen kiválasztott, valamint meg nem tagadható, mert a gyermek különösen elismert intézetbe jár vagy nem jár.

9. §. A szegényügyi hatóság az elismert osztály, vagy intézet költségeihez a közoktatási osztály részéről megállapított mértékben hozzájárulhat a jelen törvény értelmében azon tanulók után, akik vagy dologházban, vagy valamely intézetben, vagy tápszülőknél helyeztetek el a gyámhatóság részéről.

10. §. A jelen törvény szerint az iskolahatóság részéről felállított intézetbe nem kell, hogy felvegyen olyan gyermeket, a) aki más iskola hatóság területén él, vagy véleménye szerint azon hatóság területén illetékes;

b) aki dologházba, vagy más intézetbe helyeztetett el a gyámhatóság részéről, kivéve, ha a költségekhez a kérdéses két hatóság részéről közösen megállapított összeget hajlandó megfizetni.

11. §. Az 1870. illetve 1893. évi népoktatási törvénynek megfelelőleg a fogyatékos és eskóros fiu, vagy leány 16 éves koráig gyermeknek tekinthető s a tankötelezettség ilyen gyermekekre a 16-ik életéveig terjed s az ilyen gyermek el nem vonható sem egészben, sem részben az iskola látogatásától.

12. §. A fogyatékos és eskóros gyermekek vallás oktatása az elismert intézetekben olyan módozatok szerint kell, hogy történjék, mint azt az 1893. évi népoktatási törvény (vak és siket gyermekek) 8. §. követeli.

13. §. Minden iskolahatóság köteles a közoktatási osztálynak a követelt jelentést beküldeni; ez utóbbi pedig tartozik a képviselőháznak ezen intézetek előző évi fejlődéséről és működéséről évente jelentést tenni s egyúttal felsorolni azon intézeteket, melyek elismerést nyertek, esetleg visszautasítottak, az elutasítás indokolásával.

14. §. Jelen törvényben ezen kitétel, „iskola“ olyan intézetet jelent, ahol fogyatékos, vagy eskóros gyermekek laknak és taníttatnak és bármely más intézményt, ahonnan a gyermekek elismert intézetbe, vagy iskolába járnak: a többi kitételek ugyanazt jelentik, mint a vak és siket gyermekekre vonatkozó 1893-iki törvényben kifejezést nyertek.

15. §. Jelen törvény címe 1899. évi népoktatási törvény (fogyatékos és eskóros gyermekek.)

Pótlás az 1899. évi elemi népoktatási (fogyatékos és eskóros gyermekek) törvényhez. (VII. Edward 3. 1903. jul. 21.)

1. §. 1. Az 1899. évi elemi népoktatási törvény (fogyatékos és eskóros gyermekek) 2. §. 6. pontjában foglaltaktól eltekintve az iskola tanács időről-időre szabályozhatja azon intézetek elis-

merését, ahol egy épületben több mint 15 fogyatékos, vagy eskóros gyermek neveltetik, vagy amely intézet 4 ilyen épületnél többel is rendelkezik.

2. A jelen törvény értelmében készített szabályzat a törvényhozás mindkét házának, ha a képviselőház együtt van, három hét alatt előterjesztendő; ha ülések nem volnának, a következő ülés megkezdésétől számított 3 hét alatt és ha a szabályzat a törvényhozás bármelyik házának részéről 15 nap alatt kifogásolható, a kifogásolt szabályzat, vagy annak kifogásolt szakasza végre nem hajtható.

Franciaország.

Az 1882. évi március 28-iki törvényben a siketnémák és vakok tankötelezettsége a 6—13 éves korig is benn értődik; de a törvény ezekre vonatkozólag kimondja, hogy megfelelő oktatásukról rendeleti uton fog intézkedés történni. Az állam a törvény ezen rendelkezésével azonban csak ígéretet tett, mely még a jövőben váltandó be (Sarrien minister beszédéből.)

A kisegítő-iskolai törvény.

A francia senátus 1909. év február 11-én a kisegítő-iskolák számára hozandó törvényt első olvasásban letárgyalta. A törvény szerzőiként Léon Boureois, Paul Strauss, Gasquet, Charlet és Bager tekintendők és következőleg hangzik:

1. §. Községek és járások kérelmére mindkét nembeli abnormalis gyermekek számára (imbecil s szellemileg elmaradott) állíthatók:

1. Kisegítő osztályok, nyilvános elemi iskolákhoz kapcsoltan;
2. Önálló kisegítő-iskolák, melyek napközi otthonnal, vagy internátussal kapcsolatosak.

2. §. A kisegítő osztályokba 6—13 éves gyermekek vehetők fel. A kisegítő-iskolák a tankötelezettséget a 16-ik évig terjeszthetik ki, amennyiben egy azon időben iskolai és kézmű oktatásban részesítik növendékeiket. A kisegítő osztályok azon növendékei, kikről megállapított, hogy az iskolán kívül képtelenek valamely iparágat elsajátítani, kisegítő-iskolákba vehetők fel.

Súlyosabb esetekben, mikor a gyermek nevelése a családban nem eszközölhető, az internátusos intézetekbe való felvételnél ily gyermekek előnyben részesítendők.

3. §. Egy kisegítő osztályba sem vehetők fel mindkét nembeli gyermekek.

A kisegítő-iskolák egyazon igazgatás alatt két elkülönített csoportot foglalhatnak magukban, egyet fiuk, egyet leányok számára.

4. §. A berendezésre, nagyobbításra nyújtandó állami segély (subvention) az 1885. évi június 20-iki törvény szerint állapítatik meg.

5. §. A kisegítő-iskolák és kisegítő osztályok közönséges kiadásai azon községeket és kerületeket terhelik, amelyek alapi-

tották. Más községek és kerületek is hozzájárulhatnak a fentartáshoz. Az oktatás költségeit az állam viseli, az elemi- és magasabb iskolai oktatásra vonatkozó feltételek alapján.

6. §. Valamely kisegítő iskola más község, vagy kerület területén is felállítható, ha abba az illető község, vagy kerület beleegyezik.

Oly esetben a növendékek illetőségi helyük iskolahatósága alá tartoznak. (Lásd 11. fejt.)

7. §. A kisegítő-iskolák és osztályok tantestületei ugyanazon jogokat és előnyöket élvezik, mint a nyilvános elemi iskoláknál működők.

Internátusokban a felügyelettel megbízhatók.

Az igazgatókat és igazgatónőket a miniszter nevezi ki.

Az osztályvezetőket a tanfelügyelő előterjesztésére a prefektus nevezi ki; ezek elsősorban azon jelöltek sorából választandók ki, kik a szellemi fogyatékosok oktatására külön oklevelet szereztek. (Szakképesítés.)

Felügyelőket és felügyelőnőket az intézeti vezető javaslatára a prefektus nevezi ki.

8. §. A kisegítő-iskolák és osztályok személyzete a törvényes járandóságokon kívül, — a nekik kijelölt munkakör szerint — pótlékot, vagy természetbeni járandóságokat is élveznek.

A szak-oklevéllel rendelkezők, a kisegítő-iskoláknál és osztályoknál tartó működésük alatt 300 frank működési pótlékot kapnak.

9. §. A kisegítő-iskolák és osztályok alapítását elrendelő miniszteri rendelet közelebbi utasításokat határoz meg a létesítendő intézetek számára a következőkre vonatkozólag:

(Vége következik.)

HAZAI HIREK.

Cházár András emlékezete. Szeptember 24.-e a magyar siketnéma-oktatás története kezdetének évfordulója. 1799. szept. 24-én írta ugyanis boldogemlékű jólészi Cházár András, Gömör és több vármegyék táblabírája amaz emlékezetes első levelét* a Magyar Kurir szerkesztőjéhez, melyben a siketnémák bécsi intézetének meglátogatásakor támadt érzései, benyomásai alapján felhívta honfitársait egy magyarországi siketnéma intézet felállítására.

Tudjuk, hogy a hazai siketnémák első intézete, az ezen levél nyomán támadt mozgalomnak köszöni alapítását. (Vác, 1802.)

* V. ö. Emlékkönyv a siketnémák váci kir. országos intézete 100 éves fennállásának ünnepe alkalmára 60. lap.

Ezért a siketnémák váci kir. orsz. intézetének tanári testülete, az intézet 100 éves fenállásának ünneplésekor elhatározta, hogy e napot örök hálája és kegyelete jeléül Cházár András emlékezetének szenteli. A folyó évben immár a hatodik *Cházár ünnepélyt* rendezte a váci testület.

Az ünnepély a szobor megkoszorúzásával kezdődött, ahol Borbély Sándor igazgató rötta le a kegyelet adóját.

Az estélyen Záborszky Árpád tanár mondott nagy tetszéssel fogadott, költői hasonlatokban gazdag beszédet, amelyet rövid kivonatban közlünk a következőkben:

Mélyen tisztelt ünneplő gyülekezet!

Szeretett kartársaim!

Ma, amikor hazánk siketnéma-oktatásügye már ragyogva tündöklök, s mint a fejlődő bimbó ékesen bontja ki színeit, fényét, illatát az egész hazában: nem feledkezhetünk meg arról a fenköltlelkű férfiúról, kinek emléke fel-fellobog az évtizedek csillogó szárnyain s hirtelen áttragyog az enyészet homályán; arról a nagy emberbarátról, kinek kristálytisza szívében nemes eszme kelt, s ki az elhagyottak néma ajakára a keresve-keresett gyógyító írt — meglelte; arról a páratlan hazafiról, ki édes hazánk számára tőkét teremtett, melynek kamatját a ma élvezzi, mert mint a költő is mondja:

„Minden munkás kéz és elme közkincs,
Mely megszerelve, a célt emeli.“

S vajjon ki volt-e férfiú? — Mindnyájan tudjuk: — jólézi Cházár András. S mi tette őt naggyá? — Szerető szíve, mely még ma is ránk hinti sugarát, mint a hogy a jószívű forrás önti kifogyhatatlan vizeit a szomszédhozóknak. Igen! szomszédhozóknak a szeretetet, mert a szeretet a boldogság alap feltétele. A boldogság utáni vágy pedig mindenkiben megvan. A gyermek, az agg mind boldogulni akar, mind a boldogságot keresi. De a boldogságot kevés ember találja meg. Hiszen, ha kissé körülnéztünk a világban: mindenünnen panaszsír felénk, hogy boldogtalan az ember. Hogy is lenne boldog?! Az önzés rabságában. Pedig a boldogsághoz mindenki eljuthat, de csak a szeretet szárnyán. Ezt az utat jelölte meg jólézi Cházár András — mondván: „Boldog, a boldogtalanok boldogítója.“ A boldogtalanokat pedig szeretet nélkül boldogítani nem lehet. Tehát a boldogtalanság egyedüli orvossága — a szeretet, amely többet ér minden tudománynál, minden dicsőségnél. Mert a tudomány ki nem elégt, a dicsőség csak addig kecsegtet, amíg el nem értük. De a szeretetet, ha egyszer megizlettük: mindig kívánjuk, mert csak ez boldogít egyedül. S ha a szeretet minden ember szívében egészen át fogja hatni, akkor nem lesz boldogtalan. Nem lesz nyomor, mert a nyomort megszünteti az irgalmasság.

Szárnyat ölt lelkem s száll-száll eszmények honába, földi szépség fölé. Az enyészet homályán gyógyító, boldogító eszmék ragyognak át. Egy fenkölt elme gyámolítja a szegényeket, szünteti a nyomort, s a gyöngeségek gyógyításával építi a hazát! . . . Ez jólési Cházár András: a szeretet, a jótevés magas eszméje, apotheozisa! A mások boldogságának keresője s a magáénak megtalálója.

Óh, ha minden ember — úgy, mint Cházár András — a boldogtalanok boldogításában keresné a maga boldogságát, hogy megváltoznék egyszerre az egész világ képe. Egyszerre megszűnnék a nyomor, mert nyomornak lenni nem szabad. Fájdalom, hogy nyomorultakkal tele van még a világ!

Nagy kötelességek terhe vár még tehát mi reánk. Ezért szomjúhozzuk a szeretetet. Az igaz szeretetet, mely — mint jólési Cházár András szeretete — tettekben nyilvánul. Mert Demoszthenesznál is szebben beszél a tett. A szó lehet hamis, a cselekedet meg nem csal. . . .

Cházár András nagy szelleme! Áraszd hát szívünkre szeretet tengerének sugarát, mellyel a nyomorultak ezreit közelebb emeljük a tökéletesség örök világához, amellyel szüntessük a nyomort s magunkat tegyük boldoggá. Úgy érezzük: szellemed velünk van, bennünk él. Hiszen a szeretet háza, melynek fundamentumát te raktad le édes hazánkban, mai napig is fennáll, virágozik s immár szülőanyja ama számtalan intézetnek, melyekben a siketnémák megnyílt ajkai hirdetik alkotó szereteted halhatatlanságát.

Szeretet kartársaim! Ne fogyatkozzunk meg a jólési Cházár Andrástól örökül kapott szeretetben, ha intézményünket csapások is érik s e nagy testületen egy-egy árnyonás is mutatkozik. Egy időtől fogva a vizontagságok eltűrése volt osztályrészünk. De amint a multban le tudtuk küzdeni Cházár András szellemével az ellenmondásokat, úgy a jövőben is el fogjuk tudni háritani a nemes törekvéseink útjába álló akadályokat és megingathatatlan léptekkel haladhatunk tovább nemes hivatásunk nehéz ösvényein. Mert amíg Cházár András szeretetének ereje tartja fenn ez intézményt, addig romba nem dőlhet!

Jólési Cházár András emléke legyen hát áldott! Ragyogjon szerető lelke a jövőben is a siketnémák tanárai előtt. Legyen önzetlen élete, emberszerető lelke az a tükör, melybe tekintve megértjük fennmaradásunknak, hírnevünknek alapfeltételeit, meg nem ingó törvényeit!

*

Most pedig, midőn e serleget kezembe veszem, képzeletem előtt nemes fenségében a vérszerződés jelenik meg.

Az ősmagyarok vérüket ontották a serlegbe, hogy megpecsételjék általa esküvésüket. Mi szívünk, lelkünk csatornáit nyitjuk meg, hogy megtöltsük e serlegből jólési Cházár András szeretetével.

A magyar népet a vezérek kiömlött vére tömörítette törhetetlen, egységes nemzetté. Minket jólési Cházár András szeretetével.

A magyar népet a vezérek kiömlött vére tömörítette törhetetlen, egységes nemzetté. Minket jólési Cházár András szeretete forrasszon egybe. És ha ők a multban karddal, mi a jövőben a munka diadalával fogjuk és akarjuk szeretni édes hazánkat, ahol követendő példaként Cházár András élete ragyog felénk.

Úgy legyen! Üríttem e serleget jólési Cházár András emlékezetére.

Megjelentek az ünnepélyen a váci kartársak hívására a budapesti, kecskeméti és szegedi testületek küldöttei.

A távolabbi intézetek levélben, táviratban fejezték ki az ünneplőkkel való együttérzésüket.

Látogatások. A vakok budapesti orsz. intézetét a következő iskolák látogatták meg. Szeptember hó 17-én Répay Dániel igazgató-helyettes tanár és Strauch Gyula vezetésével a budapesti II., állami tanítóképző intézet IV. a) és b) osztályainak növendékei; szeptember hó 23-án Láng Mihály igazgató és Marcelly Kornél tanár vezetése alatt az aradi állami tanítóképző 42 tanulója; Szeptember hó 30-án a Lovag és Sziget-utcai községi elemi iskola III. a) és b) leányosztályának növendékei, október hó 1-én Pongrác Margit és Szabó Erzsébet vezetésével a Bezerédi-utcai elemi iskola IV. b) és c) leányosztályának növendékei, október hó 6-án a VII., István-úti főgimn. IV. osztályának növendékei dr. Horváth Gyula tanár vezetése alatt.

A v. és k. miniszterium az 1909. évi 113343. sz. rendeletével megengedte, hogy Éltes Mátyás, a budapesti állami kisegítő iskola igazgatója, a f. tanévben a szaktanács üléseire meghívassék.

Halálozás. Krakker Kálmán a váci siketnéma intézetnek buzgó gondnoka f. évi szept. 29-én elhunyt. Temetése impozáns részvét mellett okt. 1-én ment végbe. Nyugodjék békével.

Gyűlést tartott szeptember hó 25-én Vácon a siketnéma intézeti tanárok orsz. egyesületének választmánya, melyet — mint-hogy az elnökség azon meg nem jelenhetett — Klis Lajos, örökös tb. elnök vezetett. Klis Lajos köszönetét fejezte ki a választmánynak az egri közgyűlésen tb. elnökké történt megválasztásáért. A választmány ezen első találkozás alkalmával szeretettel köszönté elnökét.

Tudomásul vette a választmány, hogy 1. Cirkvenica tengeri fürdő igazgatósága, az egyesület tagjai részére fürdői kedvezményeket biztosít; 2. Stern Ottó, stadei kartársunk megadta az engedélyt „Die Entwicklung der Konsonanten“ című művének lefordítására. 3. Pécs szab. kir. város tanácsa a siketnémák tankötelezettségére vonatkozó törvényjavaslat-tervezetere tett feltételezéseinek miként történt elintézéséről kérdezősködött. Értesíteni fog, hogy illetékes helyen e tárgyról még nem döntöttek.

A siketnémák jogvédelmének ügyében határozott, hogy a dr. Balogh Jenő egyetemi tanár úrtól szerzendő tájékoztatás után, a váci és budapesti testületekből alakulandó bizottság irányítsa a dolgot. A dr. Balogh Jenő tanár úrral folytatandó tárgyalásra és a második értekezlet összehívására a titkár küldetett ki.

Elhatározta a választmány, hogy az egyesület lapjában *Hivatalos rész* cím alatt új rovat nyitassék, s az abban közölt dolgok levélbeli közlés természetével bírjanak. A Vasvári Pál szoborbizottság kérésére a választmány — tekintettel a hazafias célra — hozzájárulást határozott. Az 1903. 1904.-i Évkönyvekből még meglévő néhány példányra határozta a választmány, hogy azok darabonként 50 fillér beküldése ellenében bérmentve adhatók postára.

A folyó ügyekkel kapcsolatban ismertette végül a titkár az állami tisztviselők kolozsvári (III.) kongresszusára benyújtott javaslatokat s újlag figyelembe ajánlotta a nevezett egyesületbe való belépést.

Véglegesítés. A vall. és közokt. miniszter úr a 113455/1909. számú rendeletével Varsányi Ferenc és Balázs Géza kartársainkat állásaikban véglegesítette.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Németország legtöbb államában most rendezték a kisegítő iskolai tanerők fizetését. E szerint az ily iskola vezetője a rendes tanítói fizetésén kívül 1000 Márka nyugdíjba is beszámítandó pótlékot élvez. A tanítók 250—300 M. a tanítónők 100—150—200 Márka nyugdíjba beszámítandó pótlékot kapnak.

Franciaországban jelenleg Páris, Bordeaux, Lyon, Levallois-Perret, Angers és Tours városokban vannak kisegítő-iskolák (écoles de perfectionnement).

Oroszországban eddig egyetlen egy kisegítő iskola van: Moszkvában.

VEGYES.

A Magyar Gyógypedagógia 1909. évi évfolyamára előfizettek, illetve járulékaikat beküldötték: Hirschler nővérek Budapest 10, Séra Lajos Budapest 10, Eberstein Ferenc Temesvár (félévre) 5, Tóbiak János Budapest (félévre) 5, Fodor Anna Budapest (nyugedévre) 2 K 50 f.

Budapest, 1909. október 10.

A Magyar Gyógypedagógia kiadóhivatala nevében:

Éltes Máttyás, pénztáros
VIII., Mosonyi-utca 6.